

دانشگاه باقر العلوم «علیه السلام»
دانشکده: علوم سیاسی، اجتماعی و تاریخ
پایان نامه جهت اخذ درجه کارشناسی ارشد
رشته: تاریخ ایران اسلامی

عنوان:

تأثیر نگرش ایرانیان باستان به خانواده در پذیرش اسلام

استاد راهنما:

حجت الاسلام آقای دکتر محسن الویری

استاد مشاور:

سرکار خانم طیبی

نگارش:

طوبی رنجبر تیلکی

فروردین 1395

بِسْمِ اللَّهِ الرَّحْمَنِ الرَّحِيمِ

تقدیم به

ساحت مقدس پیام آور انسانیت

رسول عشق و ادب

محمد بن عبدالله (ص)

تقدیر و تشکر

سپاس بی کران از ایزد منان که مرا توان و انگیزه ی آموختن داد.

سپاس فراوان از استاد فرهیخته جناب حجت الاسلام آقای دکتر محسن الویری که راهنمایی و هدایت علمی ایشان در کمال سعه صدر و حسن خلق چراغ روشن راهم بوده است.

سپاس از استاد محترم، سرکار خانم ناهید طیبی که زحمت مشاوره علمی این پایان نامه را به عهده داشتند.

سپاس گزارم از نخستین آموزگارانم: پدرم که از ریشه اش شاخ و برگ گرفته ام، مادرم (روحش شاد)، که به من زندگی و انسانیت را آموخت.

سپاس گزارم از همسرم که در سایه همیاری و همدلی او، این اثر آفریده شد.

سپاس از فرزندانم که با صبوری سختی های راه را برایم هموار کردند.

و سپاس از اساتید تاریخ دانشگاه باقرالعلوم و همه کسانی که در به پایان رساندن این

اثر مرا یاری کردند.

چکیده

آنچه نگارنده را بر آن داشت تا به تحقیق در این دوران بپردازد علل پذیرش اسلام توسط ایرانیان باستان است که با روش تحقیق وصفی تحلیلی و روش گردآوری اطلاعات کتابخانه‌ای به این مهم پرداخته شد. پرسش اصلی پایان نامه این است که نگرش ایرانیان باستان به خانواده چه تأثیری در پذیرش اسلام از سوی آنان داشته است.

با تکیه بر این فرضیه، که بعضاً عدم مغایرت یا هم‌سویی‌ها و هم‌خوانی‌هایی در نگرش ایرانیان باستان به خانواده با قوانین اسلام وجود داشته است که می‌تواند یکی از عوامل جذب ایرانیان به اسلام باشد، به مقایسه‌ی دوران ایران باستان با احکام اسلامی پرداخته شد.

به سبب تقارن دوران ساسانی با اسلام تمرکز تحقیق بر روی حقوق خانواده در این دوره است. در دوره‌ی ساسانی دین رسمی کشور زرتشت بود.

از آنجا که نگرش یک جامعه به خانواده از برخورد آن جامعه با تک تک اعضای خانواده مشخص می‌شود، این برخوردها مورد بررسی قرار گرفتند. در دوره ساسانی مرد به عنوان رئیس خانواده جایگاه مقتدرانه‌ای داشت. جایگاه زن اگرچه کمی تنزل داشت اما به عنوان همسر و مادر فرزندان، مورد احترام بود در دین‌مزدیسنی که معتقدات زرتشتیان بر آن نهاده شده است، زن و مرد هر دو از یک ریشه تکوین یافته و هر دو یکسان مورد خطاب قرار می‌گیرند چنانچه در آیین اسلام نیز همین دیدگاه به شیوه‌ی دقیق‌تر و البته موافق با فطرت زن و مرد دیده می‌شود. تساوی زن و مرد در اعمال، اهتمام به رشد دینی و فکری خانواده، آزادی در انتخاب همسر، نیکی به پدر و مادر و مسائل دیگری مانند وقف، فرستادن خیرات برای اموات، و غیره وجود دارد که در این دو آیین بایکدیگر هم‌خوانی و قرابت آشکاری دارند این شباهت‌ها علاوه بر اینکه جای تحقیق بیشتری دارند می‌تواند قرینه‌ای برای پذیرش و سرعت گرایش به اسلام توسط ایرانیان باشد.

کلمات کلیدی: ایران باستان، اسلام، زرتشت، خانواده، علل گرایش

فهرست مطالب

عنوان.....	صفحه
مقدمه.....	1
فصل اول: کلیات.....	3
1- کلیات.....	4
1-1- تبیین موضوع.....	4
1-2- اهمیت و ضرورت تحقیق.....	6
1-3- پیشینه تحقیق.....	7
1-3-1- کتابها.....	7
1-3-2- پایان نامه ها.....	10
1-3-3- مقالات.....	10
1-4- روش تحقیق.....	11
1-5- سؤالات تحقیق.....	11
1-6- فرضیه های تحقیق.....	12
1-7- سازماندهی تحقیق.....	12
2- مفهوم شناسی.....	13
2-1- مفهوم لغوی خانواده.....	13
2-2- مفهوم اصطلاحی خانواده.....	13
2-2-1- تعریف خانواده از نظر جامعه شناسی.....	14

2-2-2- تعریف خانواده از نظر روان شناسی 14

2-2-3- خانواده در نزد آریاها..... 17

2-2-4- خانواده در زرتشت 18

2-2-5- خانواده در اسلام..... 18

فصل دوم: بررسی تطبیقی جایگاه خانواده در ایران باستان و آموزه‌های اسلامی. **Bookmark not defined.**

1- جایگاه زن و مرد از دیدگاه ایران باستان..... **Error! Bookmark not defined.**

2- زن و مرد ازدیدگاه اسلام..... **Error! Bookmark not defined.**

3- ازدواج در ایران باستان **Error! Bookmark not defined.**

3-1- مراحل ازدواج در ایران باستان. **Error! Bookmark not defined.**

4- ازدواج در اسلام..... **Error! Bookmark not defined.**

4-1- مراحل ازدواج در اسلام... **Error! Bookmark not defined.**

5- خلاصه مبحث خلقت و بحث ازدواج زن و مرد در باستان و آموزه‌های اسلام. **Bookmark not defined.**

6- جایگاه فرزندان در ایران باستان **Error! Bookmark not defined.**

7- جایگاه فرزندان در اسلام..... **Error! Bookmark not defined.**

8- تحکیم خانواده در ایران باستان..... **Error! Bookmark not defined.**

8-1- انتخاب درست همسر در ایران باستان. **Error! Bookmark not defined.**

8-2- وظایف متقابل در ایران باستان. **Error! Bookmark not defined.**

8-2-1- وظایف زن و شوهر نسبت به یکدیگر. **Bookmark not defined.**

8-2-2- وظایف پدر و مادر در خانواده از نظر باستان. **Bookmark not defined.**

8-2-3- وظایف فرزندان در باستان. **Error! Bookmark not defined.**

8-3- تعلیم و تربیت خانواده در ایران باستان. **Error! Bookmark not defined.**

9- تحکیم خانواده در اسلام..... **Error! Bookmark not defined.**

9-1- انتخاب درست همسر در اسلام. **Error! Bookmark not defined.**

9-2- وظایف متقابل در اسلام... **Error! Bookmark not defined.**

9-2-1- وظایف زن و شوهر نسبت به یک دیگر در اسلام. **Bookmark not defined.**

9-2-2- وظایف پدر و مادر در خانواده از نظر اسلام. **Bookmark not defined.**

9-2-3- وظایف فرزندان در اسلام. **Error! Bookmark not defined.**

9-3- تربیت خانواده در اسلام. **Error! Bookmark not defined.**

10- آداب تولد نوزاد در ایران باستان **Error! Bookmark not defined.**

10-1- نامگذاری در دوره ایران باستان. **Error! Bookmark not defined.**

10-2- جشن تولد در ایران باستان. **Error! Bookmark not defined.**

11- آداب تولد نوزاد در اسلام **Error! Bookmark not defined.**

11-1- نامگذاری نوزاد در اسلام. **Error! Bookmark not defined.**

11-2- جشن تولد در اسلام **Error! Bookmark not defined.**

12- خلاصه مطالب فصل **Error! Bookmark not defined.**

فصل سوم: بررسی تطبیقی قوانین حاکم بر خانواده در ایران باستان و آموزه‌های اسلامی. **Bookmark not defined.**

1- حقوق خانواده در ساسانی **Error! Bookmark not defined.**

1-1- ازدواج با محارم و تحریم ازدواج در باستان. **Error! Bookmark not defined.**

1-2- انواع ازدواج در باستان **Error! Bookmark not defined.**

2- حقوق خانواده در اسلام **Error! Bookmark not defined.**

2-1- انواع ازدواج در اسلام **Error! Bookmark not defined.**

2-2- ازدواج‌های حرام در اسلام. **Error! Bookmark not defined.**

3- بررسی تطبیقی حقوق زن و مرد در ازدواج در دوران باستان و دین اسلام. **Bookmark not defined.**

4- فرزند خواندگی در ایران باستان **Error! Bookmark not defined.**

5- فرزند خواندگی در اسلام **Error! Bookmark not defined.**

6- روابط نامشروع در ایران باستان **Error! Bookmark not defined.**

6-1- تفاوت حکم دختران مجرد. **Error! Bookmark not defined.**

7- روابط نامشروع در اسلام **Error! Bookmark not defined.**

Error! Bookmark not defined.... 7-1- تفاوت حکم افراد مجرد

Error! Bookmark not defined...... 8- طلاق در ایران باستان

Error! Bookmark not defined. 8-1- انواع طلاق در ایران باستان

Error! Bookmark not defined..... 8-2- شرایط طلاق در باستان

Error! Bookmark not defined...... 9- طلاق در اسلام

Error! Bookmark not defined...... 9-1- انواع طلاق در اسلام

Error! Bookmark not defined...... 9-2- شرایط طلاق در اسلام

Error! Bookmark not defined...... 10- قیومیت

Error! Bookmark not defined. 10-1- قیومیت در ایران باستان

Error! Bookmark not defined. 10-1-1- شرایط قیومیت در باستان

Error! Bookmark not defined...... 10-2- قیومیت در اسلام

Error! Bookmark not defined. 10-2-1- شرایط قیومیت در اسلام

Error! Bookmark not defined...... 12- بررسی تطبیقی حقوق خانواده

Error! Bookmark not defined...... 13- ارث

Error! Bookmark not defined..... 13-1- ارث در ایران باستان:

Error! Bookmark not defined. 13-1-1- محرومیت از ارث

Error! Bookmark not defined..... 13-2- قوانین ارث در اسلام:

Error! Bookmark not defined. 13-2-1- محرومیت یا موانع ارث در اسلام

Error! Bookmark not defined...... 14- بررسی تطبیقی ارث

Error! Bookmark not defined...... **فصل چهارم: تعدد زوجات و چند همسری**

Error! Bookmark not defined...... 1- ازدواج موقت در ایران باستان

Error! Bookmark not defined...... 2- ازدواج موقت در اسلام

Error! Bookmark not defined...... 3- تعدد زوجات

Error! Bookmark not defined...... 3-1- تعدد زوجات در ایران

Error! Bookmark not defined. 3-1-1- تعداد زوجات در ایران باستان.

Error! Bookmark not defined. 3-1-2- تعداد زوجات در آیین زرتشت.

Error! Bookmark not defined. 3-2- تعداد زوجات در اسلام.....

Error! Bookmark not defined. 4- بررسی تطبیقی تعداد زوجات و چند همسری.....

Error! Bookmark not defined. جمع بندی و نتیجه گیری

Error! Bookmark not defined. فهرست منابع

Error! Bookmark not defined...... کتابها

Error! Bookmark not defined...... پایان نامه ها

Error! Bookmark not defined...... مقالات

Error! Bookmark not defined...... نرم افزارها

Error! Bookmark not defined...... 1 پیوست

Error! Bookmark not defined...... 2 پیوست

Error! Bookmark not defined...... 3 پیوست

فهرست جدول ها

جدول شماره 2-1- موضوع زن و مرد **Error! Bookmark not defined.**

جدول شماره 2-2- موضوع خانواده **Error! Bookmark not defined.**

جدول شماره 3-1- بررسی تطبیقی حقوق زن و مرد در ازدواج. **Error! Bookmark not defined.**

جدول شماره 3-3- بررسی تطبیقی حقوق خانواده. **Error! Bookmark not defined.**

جدول شماره 3-4- بررسی تطبیقی ارث **Error! Bookmark not defined.**

جدول شماره 4-1- تعدد زوجات و چند همسری. **Error! Bookmark not defined.**

مقدمه

نگارنده با هدف تحقیق و مطالعه پیرامون موضوع وضعیت خانواده در دوران ایران باستان دست به قلم برده است، تحقیق در این خصوص از طریق روش اسنادی کتابخانه ای و جستجو در اینترنت و یافتن مقالات به شیوه گردآوری اطلاعات توصیفی تاریخی انجام شده است. تحقیق در دوره باستان صورت گرفت و چون دوران ساسانی به اسلام نزدیک تر بود بیشتر به مقایسه‌ی احکام این دوره با احکام اسلامی پرداخته شد.

در دوره‌ی ساسانی دین رسمی کشور، دین زرتشت بود از آنجا که نگرش یک جامعه به خانواده را می توان از برخورد جایگاه هر فرد در آن جامعه فهمید جایگاه این برخوردها بررسی می شود. در دوره ساسانی مرد به عنوان رئیس خانواده جایگاه مقتدرانه‌ای داشت او بر اعضای خانواده ریاست می کرد حتی می توانست در اموال افراد خانواده دخل و تصرف داشته باشد.

جایگاه زن اگرچه کمی تنزل داشت اما زن به عنوان همسر و مادر فرزندان مورد احترام بود. در دین مزدیسنی که معتقدات زرتشتیان بر آن نهاده شده است زن و مرد هر دو از یک ریشه تکوین می یابند، با هم از زمین سر برمی دارند و یکسان رشد می کنند و اهورامزدا با آنان به یکسان و با یک زبان سخن می راند و دستور واحدی برایشان مقرر می فرماید. در دین اسلام همین دیدگاه را به شیوه‌ی دقیق تر در مورد زن و مرد می بینیم، با کمی تأمل در آیات قرآن کریم مشاهده می شود که خداوند در اکثر آیات انسان‌ها را اعم از زن و مرد مورد خطاب قرار می دهد به هر دو وعده عقاب و پاداش در مقابل اعمالشان را می دهد و هر دو را توصیه به رعایت نکات اخلاقی می کند و برای هر کدام حقوقی را بیان می کند. همچنین در نگرش زرتشت به خانواده مسائلی هست که با دیدگاه اسلام به خانواده نه تنها مغایرت چندانی ندارد بلکه مشابه هست. مثل تساوی زن و مرد

در اعمال، اهتمام در رشد دینی و فکری خانواده، آزادی در اختیار همسر برای زن، احترام به والدین، تربیت و پرورش فرزندان.

در مورد گرایش ایرانیان باستان به اسلام در منابع نخستین دلایلی آورده شده است از جمله اختلاف طبقاتی و نابسامانی‌های آن روز جامعه ساسانی در ایران و سادگی و دور از تشریفات بودن امرای جنگی عرب به طوری که بیان کردند که فرماندهان از سربازان شناخته نمی‌شدند. و همچنین امان دادن به نیروهای ایرانی به بهانه‌های مختلف، و مدارا با شهرنشینان با پیشنهاد جزیه یا مسلمان شدن.

اما آن چه که حائز اهمیت است و در منابع نخستین نیامده است و می‌توان به عنوان یک فرضیه مطرح کرد این است که وجود مشابهت‌ها در آیین زرتشت و آموزه‌های اسلامی در پذیرش دین اسلام توسط ایرانیان مؤثر بوده است و حتی اگر ایرانیان به این شباهت‌ها در بدو اسلام آوردن، دقت نظر نداشتند در تداوم و پایداری نسبت به دین جدید این مسئله مؤثر بوده است.

فصل اول:

کلیات

1- کلیات

1-1- تبیین موضوع

در جوامع مختلف نوع نگرش به خانواده متفاوت است و این تفاوت ناشی از اعتقادات و فرهنگ حاکم بر جامعه است. نگارنده بر آن شد تا پاسخ سؤال نگرش ایرانیان باستان به خانواده و تأثیر آن در پذیرش اسلام را با یاری خداوند و استعانت از تلاش مورخین بیابد و با یافتن پاسخی درست و در شأن مسئله روزنه‌ی جدیدی را به تاریخ ایرانیان باستان بگشاید. باتوجه به اینکه این مسئله درسایه‌ی مقایسه‌ی دیدگاه اسلام و ایران باستان به خانواده قابل حل است و تحقیقات مقایسه‌ای در این زمینه کافی و پاسخ‌گو نبوده به این موضوع پرداخته شده تا هم به پاسخی جامع دست یافته و هم این خلاء را تا حدودی پر کرده باشد.

دین رسمی ایرانیان در دوره ساسانیان زرتشت بوده است. در باب اصول دین زرتشت، برخلاف نظر گروهی از مورخین که دین زرتشت را ثنویت می‌دانند مورخین دیگر تأکید دارند که دین زرتشت یکتا پرستی و دین الهی است. در این رشته عقاید کهن آریایی دودسته از خدایان وجود داشتند که به آنان اهوره^۱ و دیوه^۲ گفته می‌شد با ظهور زرتشت، او کیش کهن آریایی را از اساس تغییر داد.

ستایش ایزدان باستان را منع کرد و ستایشگر خدای یگانه، یعنی اهورامزدا گردید و مردم را به آن دعوت کرد. این یکتایی اهورامزدا ایرانیان باستان را به سوی خداپرستی و کمال سوق داد. و شاید به همین دلیل است که با شناخت اسلام به آن روی آورده و از آن استقبال کردند و راه هدایت را برگزیدند.

1. نیروهای نیک

2. نیروهای پلید

از طرفی در مورد نگرش ایرانیان باستان به خانواده و تأثیر آن در پذیرش اسلام باید ارکان خانواده و قوانین حاکم بر آن و تأثیرات اقتصادی اجتماعی فرهنگی آنها در دوران پیش از اسلام مورد مطالعه قرار گیرد و سپس با آموزه‌های اسلامی سنجیده شود. چراکه خانواده کوچکترین و اولین نهاد اجتماعی است.

در باب آداب و قوانین، نگارنده به شباهت‌هایی در مسئله ارث، ازدواج، طلاق، دست یافته مثلا در مسئله‌ی ارث، ابتدا بدهی را از اصل مال کم می‌کردند و بعد اموال را تقسیم می‌کردند. به پسر دو برابر دختر ارث می‌رسید با این تفاوت که دختران ازدواج کرده به علت دریافت جهیز کامل از پدر ارث نمی‌بردند اما در اسلام دختر مانند پسر مادام که بعد از پدر و مادر در قید حیات باشد از آنها ارث می‌برد.

دیگر اینکه از توصیه‌های بزرگان ایرانیان باستان در رابطه با انتخاب افراد صالح برای زندگی، کوشش در تربیت فرزندان و بالا بردن سطح علمی خانواده و همچنین وضع قوانینی برای حفظ خانواده می‌شود دریافت که آنها هم مانند دین اسلام برای ترفیع خانواده و حفظ جایگاه آن تلاش می‌کردند.

بررسی این قوانین و توجه به مفارقت‌ها و شباهت‌های این قوانین ما را به شناخت علل پذیرش اسلام توسط ایرانیان نزدیک‌تر می‌کند. آنچه که نگارنده از مطالعه منابع و آثار باز مانده از اوایل دوره اسلامی و همچنین از تحلیل نظرات دانشمندان و بزرگان باستان و اسلام بدست آورد تأکید این منابع و افراد بر وجوه افتراق بوده است به عنوان نمونه محمود رضاقلی پژوهشگر در این زمینه معتقد است که فشار و ظلم و جور شاهان ایرانی سبب روی آوردن و پناه بردن مردم ایران به اسلام شد او می‌نویسد:

«پژوهش‌های تاریخی نشان می‌دهد که کیش نوین (اسلام) سال‌ها پیش از سپاه عرب از مرزهای جنوبی و غربی ایران وارد این کشور شده و دل‌های مردم ستمدیده را ربوده بود. مردم ایران در زیر ستم شاهان و اشراف و موبدان پی به نیروی بالنده نوینی در نزدیکی خود پی بردند که انسان‌ها را به یکتاپرستی و عدالت و آزادی از ستم

قدرت‌ها و ادیان فرا می خواند»^۱.

ادوارد برون از دوزی مستشرق معروف نقل می‌کند مهمترین قومی که تغییر مذهب دادند ایرانیان بودند زیرا اسلام را نیرومند و استوار نمودند، نه عرب، و از میان آنها بود که جالبترین فرق اسلامی برخاسته است.^۲

و شهید مطهری می‌فرماید:

«قانون و آیین و حکومت ایران مقارن ظهور اسلام طوری بود که قاطبه ملت ایران را وا می‌داشت برای متابعت از حکومت و آیین تازه ای خود را آماده کنند. به همین دلیل پس از فتح ایران بدست مسلمانان نه تنها مخالفت نکردند بلکه برای پیشرفت اسلام زحمات طاقت فرسایی کشیدند».^۳

ایشان در ادامه می‌فرمایند:

«ایرانی روح خود را با اسلام سازگار دید و گم گشته خود را در اسلام دید مردم ایران که طبعاً مردمی باهوش بودند و به علاوه سابقه فرهنگ و تمدن داشتند پیش از هر ملت دیگری نسبت به اسلام شیفتگی نشان دادند و به آن خدمت کردند».^۴

باتوجه به این سخنان می‌توان یکی از دلایل گرایش ایرانیان به اسلام را با فرهنگ بودن مردم آن دوره دانست انسانهای با تمدن و فرهنگ بالا همیشه به دنبال پیشرفت و پویایی هستند و این عطش پویایی و بالندگی موجب می‌شود که هرگاه به مطلب و نکته و یا اعتقاد و دین جدید برخورد کنند بدون مطالعه از آن رد نشوند در مورد آن تحقیق کنند تا به حقیقت برسند و اگر آنرا مطلوب دیدند به آن گرایش پیدا می‌کنند.

1-2 - اهمیت و ضرورت تحقیق

شناخت و پیش بینی آینده از نظر خودسازی و سازندگی برای هر فرد و جامعه ضروری است و در راه تحقق این هدف، شناخت تاریخی گامی اجتناب ناپذیر است. برای پیش بینی حرکت

1. محمود رضاقلی، تاریخ سیاسی ایران باستان، سوئد، ۲۰۱۲م، ص ۲۶۷ - ۲۶۸. نشر الکترونیکی

2. مرتضی مطهری، خدمات متقابل اسلام و ایران، دفتر انتشارات اسلامی، تیراژ 500 ص 81 ر.ک تاریخ سیاسی ایران باستان ص 105

3. مرتضی مطهری، همان، ص 81

4. همان ص 113

پدیده‌ها باید به عقب برگشت و گذشته آنان را شناخت چراکه این شناخت زمینه ساز تمدن آینده و موجب رشد و پیشرفت بشریت می‌شود. پرداختن به این موضوع بیان گر وجوه اشتراک و افتراق ایران باستان و اسلام و مشخص شدن برخی از انگیزه‌های پذیرش اسلام در ایران باستان و سوق آنها به سوی مسیری تازه می‌شود.

3-1- پیشینه تحقیق

بررسی اصولی خاصی در موضوع پژوهش که دربردارنده پاسخ به سؤال اساسی آن باشد انجام نشده یا نگارنده ملاحظه ننموده است. وظاهرا تا کنون پایان نامه مستقلی در این زمینه ارائه نشده است. نگارنده پایان نامه‌های دانشگاه باقرالعلوم و سایت‌های علمی مانند پایگاه پایان نامه‌ها ایران داک را مورد بررسی قرار داد.

درباره‌ی خانواده در اسلام، خانواده در باستان، زن در اسلام و زن در باستان، بصورت مستقل تحقیقاتی صورت گرفته، کتب، پایان نامه و مقالاتی نوشته شده است که برخی از آنها در ذیل معرفی شده است.

1-3-1- کتابها

1) گرانوسکی و دیگران، تاریخ ایران از زمان باستان تا امروز

این کتاب اثر گرانوسکی و دیگران، با ترجمه کیخسرو کشاورزی است. در واقع کتاب حاضر توسط گروه دانشمندان ایران شناس دانشگاه‌های مسکو و لنینگراد نگاشته شده است و تاریخ ایران زمین از دوران قرون وسطی تا زمان معاصر را در بر دارد. این کتاب مشتمل بر ۳۲ بخش است که در ۴ عنوان کلی، ایران باستان، ایران قرون وسطی، ایران عصر جدید و ایران زمان معاصر تقسیم بندی شده است. از بخش ایران باستان در این رساله استفاده شده است.

2) بارتلمه، کریستان، زن در حقوق ساسانی

این کتاب ترجمه خطابه ای است که کریستان بارتلمه خاورشناس نامی آلمان در جشن تأسیس فرهنگیان علوم هایدبرگ در 11 مه سال 1924 درباره حقوق زن در ساسانی ایراد کرده

است که هنوز پس از نیم قرن تقریباً تنها مدرک و مطمئن ترین مرجع مستند در بارهٔ حیات حقوقی عصر ساسانی به شمار می‌رود. به این اثر که تبیین‌کنندهٔ وضعیت زنان در دورهٔ ساسانی است در این رساله خصوصاً در فصل سوم، بحث حقوق خانواده در باستان، توجه بیشتری شده است.

(3) کرسٲٲن سن، آرتور، ترجمه یاسمی، رشید، ایران در زمان ساسانیان 1368

کتاب ایران در زمان ساسانیان تألیف یاسمی: چارچوب اصلی کتاب، تاریخ سیاسی روزگار ساسانیان است و در واقع گزارشی در باره پیشینه تمدن ایران پیش از ساسانیان بر پایه منابع یونانی، ارمنی، سریانی و چینی است که در این رساله از این اثر در مورد پیشینه تمدن ایرانیان و مطالب دورهٔ ساسانی استفاده شده است.

(4) حسن، پیر نیا، عباس، اقبال آشتیانی، تاریخ ایران از آغاز تا انقراض قاجار

این کتاب از دو قسمت تشکیل شده است قسمت اول تاریخ ایران از آغاز تا انقراض ساسانیان که نوشتهٔ حسن پیر نیا است و قسمت دوم تاریخ مفصل ایران که مؤلف آن عباس اقبال آشتیانی است.

نگارنده در قسمت تعدد زوجات از آن استفاده کرده است.

(5) حسن، پیر نیا، تاریخ ایران باستان

تاریخ ایران باستان یا تاریخ مفصل ایران قدیم: این کتاب قطور چهار جلدی اگرچه در ابتدای قرن حاضر شمسی منتشر شده، اما تاکنون اثری جامع با این وسعت در مورد تاریخ ایران تألیف نشده بود. در جلد چهارم، پیرنیا صرفاً به دورهٔ ساسانیان تا ظهور اسلام پرداخته است. در بحث انواع ازدواج و ارث از این کتاب بهره برده شده است.

(6) راوندی، مرتضی، تاریخ اجتماعی ایران

این کتاب شامل نه جلد است که تنوع مطالب این کتاب سبب شده است که بیش از کتب دیگر در بخش های مختلف این رساله از آن استفاده شود.

(7) سایکسی ترجمه فخر دایی گیلانی، سید محمد تقی، تاریخ ایران دو جلدی

- 8) فاطمه السادات سعادت‌مند، نیرالسادات، سعادت‌مند، خانواده در شاهنامه، در قسمت ازدواج در باستان و همکاری متقابل در اسلام از آن استفاده شده است.**
- 9) ابو القاسم نجم الدین جعفر بن حسن هذلی، معروف به محقق حلی، محقق اول (م 676 ق)، شرایع الاسلام فی المسائل الحل والحرام، این کتاب از بی نظیرترین آثار فقهی امامیه و از مشهورترین و مهم‌ترین آثار به جامانده از این مؤلف می‌باشد که از زمان نگارش مورد توجه فقهای عظام واقع شده است.**
- از این کتاب در بیان احکام در خصوص مباحث ازدواج، حقوق متقابل زن و شوهر، حقوق خانواده، حقوق والدین و فرزندان استفاده شده است.**
- 10) مطهری، مرتضی، خدمات متقابل اسلام و ایران، در این کتاب به فرهنگی بودن ایرانیان اشاره می‌کند و می‌گوید همین زمینه فرهنگ و تمدن ایرانی موجب شد تا ایرانیان سریعتر از دیگران به اسلام روی بیاورند و بهترین منابع اسلامی را تألیف کنند.**
- از این کتاب در قسمت تبیین موضوع اهمیت تحقیق استفاده برده شد.**
- 11) مطهری، مرتضی، نظام حقوق زن در اسلام. این کتاب در یازده بخش تقسیم شده است خواستگاری و نامزدی، ازدواج موقت، زن و استقلال اجتماعی، اسلام و تجدد زندگی، مقام انسانی زن از نظر قرآن، مبانی طبیعی حقوق خانوادگی، تفاوت‌های زن و مرد، مهر و نفقه مسأله ارث، حق طلاق، تعدد زوجات. در بحث زن و مرد از دیدگاه اسلام و بحث تعدد زوجات مورد استفاده قرار گرفته است.**
- 12) حرّ عاملی، محمد بن حسن بن علی، تفصیل وسائل الشیعه إلى تحصیل مسائل الشریعه، 29 جلد، این کتاب اثر محدث بزرگ و علامه محقق، شیخ محمد بن حسن حرّ عاملی از علمای بزرگ و از فقهای برجسته شیعه در قرن یازدهم هجری است، (1033-1104 هجری) که در طول بیست از عمر شریف ایشان نگاشته شده است.**
- موضوع آن روایات اهل بیت عصمت و طهارت علیهم السلام که درباره احکام شرعی در تمام ابواب فقه وارد شده است.**

نگارنده در مباحث ازدواج طلاق تربیت فرزند و... از آن بهره برد

2-3- پایان نامه‌ها

از میان پایان نامه‌های موجود دو پایان نامه مرتبط با موضوع دیده شد. "جایگاه زن در ایران باستان" و "علل گرایش ایرانیان به اسلام (از آغاز تا سال 40 هـ ق)" البته با دسترسی به منابع اصیل، عملاً این پایان نامه‌ها مستقیماً مورد استفاده واقع نشد. در بخشی از پایان نامه چنین آمده است:

زن یکی از آفریده‌های خداوندی می‌باشد. مثلاً در ایران باستان حتی واژه زن معنای زیبایی را در بر می‌گرفت و یکی از القاب زن کدبانو می‌باشد. یعنی همان روشنایی خدا. نیاکان ما برای زنان خود نامهای زیبایی را می‌گذاشتند و برای زن ارزش فراوانی قائل بودند. از جمله پنج اسفند را جشن اسفندگان می‌گرفتند و این روز را روز زن می‌نهادند و در این روز برای زنان هدیه می‌آوردند. در این روز زنان در تخت شاهی می‌نشستند و کاری انجام نمی‌دادند زنان در ایران باستان علاوه بر خانه داری در کارگاههای خیاطی و سوزن دوزی حتی به عنوان مدیر فعالیت داشتند.

در پایان نامه ی علل گرایش ایرانیان به اسلام (از آغاز تا سال 40 هـ ق) مهمترین نتایج فرهنگی اجتماعی، فتوحات اسلامی در ایران را بیان می‌کند از جمله: از انتشار تدریجی اسلام در ایران، توقف نشر مسیحیت در ایران و پیدایش موالی سخن می‌گوید. قابل توجه است که موالی ایران و اسکان آنها بویژه در بصره و کوفه و آمیزش متقابل علمی و فرهنگی خاصه در دوره‌های بعدی بین دو عنصر عرب و ایرانی، زمینه‌های مناسبی را برای ایجاد یک فرهنگ مشترک اسلامی فراهم آورد.¹

3-3-1 مقالات

از میان مقالات مرتبط با موضوع پایان نامه مقالات با عناوین:

1. علل گرایش ایرانیان به اسلام (از آغاز تا سال 40 هـ ق) نویسنده: نوروز اکبری زادگان،

«خانواده از نگاه قرآن»^۱

«نقش خانواده در تربیت فرزندان»^۲

«وضعیت حقوقی زن در دوره ساسانی»

«بررسی حقوق خانواده و ازدواج در دوره ساسانی»^۳.

«زن و خانواده در ایران باستان و زرتشت»^۴

بررسی و مورد مطالعه قرارگرفت و بعضاً از آنها استفاده شد.

4-1 روش تحقیق

در این تحقیق از روش وصفی تحلیلی با مطالعه‌ی موردی، جستجو در اینترنت و یافتن مقالات مرتبط استفاده شده است. اطلاعات به صورت کتابخانه‌ای گردآوری شده است. البته جهت تکمیل و تأیید داده‌ها، مصاحبه دقیق تلفنی با مؤید زرتشتیان جناب سروش پروش در تاریخ 13 مرداد 1395 انجام شد.

درمیان منابع اطلاعاتی، منابع دوران باستان و اسلام اکیدا مورد استفاده بوده است ضمن آن- که در رابطه با موضوعات اسلام طبیعتاً آیات قرآن، روایات و احکام مناسب مورد استفاده قرار گرفت.

در انتخاب این منابع، اولویت از نزدیکترین مورد به موضوع تا موضوعات دورتر رعایت شده است.

1-5- سوالات تحقیق

الف) سؤال اصلی:

1. فاطمه صدر طباطبایی خانواده از نگاه قرآن مترجم سید موسی حسینی www.aftabir.com
2. محمدعلی رجایی 17/ 89/5 فوق لیسانس حقوق جزا و جرم شناسی، نقش خانواده در تربیت فرزندان، وبلاگ بنیاد توسعه فرهنگ اسلامی.

3. بررسی حقوق خانواده و ازدواج در دوره ساسانی، احسان امیربیک دانشجوی حقوق دانشگاه فردوسی مشهد، HaghGostar.ir

4. م. باقری، زن و خانواده در ایران باستان و زرتشت، جمعه 11 آذر 1390 ساعت دسترسی 15:53 <http://mihantheme.com> ص 7.

نگرش ایرانیان باستان به خانواده چه تأثیری در پذیرش اسلام از سوی آنان داشته است.

(ب) سؤالات فرعی:

1- خانواده چیست و مؤلفه‌های اصلی آن کدامست؟

2- تشابه و تفاوت‌های جایگاه خانواده در باورها و فرهنگ مردم ایران باستان با آموزه‌های

اسلامی در چه مواردی است؟

3- تشابه و تفاوت‌های قوانین خانواده در ایران باستان با آموزه‌های اسلام در چیست؟

4- تشابه و تفاوت‌های چند همسری و تعدد زوجات در ایران باستان با آموزه‌های اسلام در

چیست؟

1-6 چارچوب نظری تحقیق

این تحقیق مسئله محور است و چارچوب نظری ندارد ولی چارچوب مفهومی آن به چیستی خانواده برمی‌گردد. خانواده از زن و مردی تشکیل شده است که با قبول تعهدات و با رعایت قوانین از قبل تعریف شده‌ای، زندگی مشترک را آغاز می‌کنند. و مؤلفه‌هایی دارد از جمله چند همسری و تعدد زوجات که به آن پرداخته خواهد شد.

6-1- فرضیه‌های تحقیق

نگرش ایرانیان باستان به خانواده بعضاً هم‌سوئی و هم‌خوانی‌هایی با قوانین اسلام داشته است و یا مغایرتی با آن نداشته که می‌تواند یکی از عوامل جذب ایرانیان به اسلام باشد.

7-1- سازماندهی تحقیق

این مجموعه در چهار فصل تنظیم شده است: فصل اول کلیات تحقیق و فصل دوم: بررسی تطبیقی جایگاه خانواده در ایران باستان و آموزه‌های اسلامی، فصل سوم: بیان قوانین حاکم بر خانواده در ایران باستان و اسلام فصل چهارم تعدد زوجات و چند همسری که سعی شده در این فصل‌ها شباهت‌ها و تفاوت‌ها بیان شود.

2- مفهوم شناسی

برای شناخت لغات کلیدی به بعضی لغت نامه‌ها و برای شناخت مفاهیم از نظر برخی از تمدن‌های مختلف تاریخی، به طور اجمال به منابع آن رجوع شده است. در این مبحث ابتدا مفهوم لغوی و سپس مفهوم اصطلاحی مورد بررسی قرار گرفته است.

1-2- مفهوم لغوی خانواده

خانواده در کتاب لغت به معنای خاندان. درغیث اللغات به معنای دودمان. خیل خانه و در ناظم الاطباء به معنای. تبار. دوده: اصیل زاده است. در فرهنگ فارسی به معانی مختلف چون؛ خاندان، اهل خانه، دودمان، اهل بیت، تبار، و دوده را شامل می‌شود.¹

بنابراین مفهوم لغوی خانواده تنها در حوزه و قلمرو فرزندان و خانواده مرد نیست، بلکه شامل نزدیکان و خویشاوندان او که با آنها قدرتمند می‌شود نیز هست. خانواده در عربی به معنای اهل، اسره و اهل البیت آمده است. خانواده به انگلیسی: Family در انگلیسی به معنای خانواده، خاندان، فامیل، خانوار، طایفه است.

بررسی واژه شناختی خانواده در انگلیسی: برای لغات قبیله، ایل، طایفه، قبایل، سبط، خانواده Tribe را به کار می‌برند در استفاده از لغات سلسله، دودمان، خاندان، خانواده، خاندان پادشاهان، ال dynasty به کار گرفته می‌شود و برای خانواده، گونه، جور، نوع، طبقه از لغت ilk استفاده می‌شود و لغت‌های ، clan و gens برای کلمات خاندان، قبیله، دسته، خانواده به کار گرفته می‌شود.

2-2- مفهوم اصطلاحی خانواده

برای تعریف اصطلاحی خانواده از دو جنبه نگاه می‌شود ابتدا از نظر جامعه شناسان و روان

1. دهخدا، علی اکبر، فرهنگ دهخدا، ج 21، کلمه خانواده.

شناسان و بعد از نظر آریایی‌ها، زرتشت و اسلام.

1-2-2- تعریف خانواده از نظر جامعه شناسی

«دانشمندان جامعه شناس در تعریف خانواده می‌گویند: خانواده عبارت از مجموعه‌ای است که رابطه جنسی نیرومندی آن را پدید می‌آورد و این رابطه از چنان نیرویی برخوردار است که زمینه پیدایش و تربیت کودکان را فراهم می‌سازد. اما مردوک به مفهوم خانواده وسعت بخشیده و آن را شامل فرزندان این زوج دانسته است او می‌گوید: خانواده یک واحد اجتماعی است که نشانه‌های آن اقامت مشترک در یک مکان، همکاری اقتصادی و پذیرش مسئولیت پیدایش فرزندان که حداقل شامل دو شخص رشد یافته از دو جنس مخالف است و لاقط یک فرزند که نتیجه رابطه این پدر و مادر باشد»¹.

2-2-2- تعریف خانواده از نظر روان شناسی

تعریف خانواده در روان شناسی: خانواده جامعه ای کوچک است که ریشه‌های خانواده‌ای بزرگ را می‌سازد، این خانواده‌ها می‌توانند برای جامعه آینده روشنی در نظر داشته باشند ، خانواده متعادل و موفق که بعدا هم به تعالی و رشد می‌رسد ، می‌تواند دستاورد خوبی هم برای خود و هم برای جامعه داشته باشد.²

در بحث خانواده به تعدد زوجات برای مرد و چند همسری برای زن بر می‌خوریم. معنای تعدد زوجات حق داشتن چند زن برای مرد است که در دوره‌ی ساسانی اصل تعدد زوجات اساس تشکیل خانواده به شمار می‌رفت داشتن چند زن برای یک مرد در خانواده‌های متمول، متداول بوده است و محدودیتی وجود نداشت. در عمل، عده زنانی که مرد می‌توانست داشته باشد، به نسبت استطاعت او بود. ظاهراً مردان کم‌بضاعت بطور کلی بیش از یک زن نداشتند.³

1. انصاریان، حسین، نظام خانواده در اسلام، نشرقم ام ابیها، سال 1383 ص 2

2. mansooreh.rahmandooost.com

3. آرتور کرسستین سن ، ایران در زمان ساسانیان، ترجمه: رشید یاسمی، فارسی، ناشر دنیای کتاب، تهران، ش 1368، چاپ ششم

باتوجه به اینکه دین زرتشت دین رسمی کشور بود و این آیین تأکید به تک همسری داشت و تعدد زوجات در این آیین ممنوع بود اما بعد از رسمی شدن دین زرتشت شاهان ساسانی این رویه را مانند قبل ادامه دادند.

چند همسری برای زنان، فقط در زمانی بود که ازدواج گروهی شکل می گرفت. این نوع ازدواج با رشد جوامع و گذشت زمان منسوخ شد.

چند همسری برای زن در شرع اسلام حرام است اما تعدد زوجات را محدود به چهار زن کرده و عدالت را شرط تحقق آن قرار داده است.

«وَإِنْ خِفْتُمْ أَلَّا تُقْسِطُوا فِي الْيَتَامَىٰ فَانكِحُوا مَا طَابَ لَكُمْ مِنَ النِّسَاءِ مَثْنَىٰ وَثُلَاثَ وَرُبَاعَ»^۱

«و اگر می ترسید که (بهنگام ازدواج با دختران یتیم)، عدالت را رعایت نکنید، (از ازدواج با آنان، چشم پوشی کنید و) با زنان پاک (دیگر) ازدواج نمایید، دو یا سه یا چهار همسر و اگر می ترسید عدالت را (درباره همسران متعدد) رعایت نکنید، تنها یک همسر بگیرید، و یا از زنانی که مالک آنهاست استفاده کنید، این کار، از ظلم و ستم بهتر جلوگیری می کند.»

«مرگان» دانشمند امریکایی می گوید: که در نتیجه تحقیقات و مطالعات به این نتیجه می رسیم که خانواده در طول عمر بشر شکلهای مختلفی به خود گرفته که با شکل امروزی آن کاملاً مخالف است.

امروز عده ای این طور تصور می کنند که در دنیا خانواده فقط بر روی وحدت زوج و زوجه (مونوگامی) قرار داشته و فقط گاه گاهی از این قاعده تخلف شده است، ولی مطالعه تاریخ بدوی بشر نشان می دهد که روزگاری بوده که تعدد زوجات و تعدد ازدواج یکدیگر را تکمیل می کرده است و از این جهت فرزندان مشترک آنها بطور دسته جمعی متعلق به همه آنها بوده اند. این شکل خانواده در طی قرون در نتیجه تغییر شکل های بسیار به صورت امروزی درآمده است.

مرگان پس از تحقیقات بسیار به این نتیجه می رسد که در روزگار قدیم روابط جنسی بشر در داخل قبیله مقید به هیچ قاعده ای نبوده یعنی حدودی که امروز یا در دوره ای قبل از دوره ما

برای روابط جنسی بشر دیده می شود، وجود نداشته است. اما معنای این حرف این نیست که در عمل یک هرج و مرج پرابهام حکم فرما بود، بلکه حتی ازدواجهای گروهی هم اغلب مدت دار بود. در هیچ یک از شکل‌های خانواده‌های گروهی، نمی توان به تحقیق دانست که پدر فلان فرزند کیست، ولی مادرش معلوم است. مادر، کلیه فرزندان خود را فرزندان خانواده مشترک می خواند بعدها در طی تاریخ، در روابط جنسی زن و مرد محدودیتهایی پدید آمد.

همین که روابط جنسی میان برادران و خواهران و انشعابات دورتر آنها تحریم شد، حلقه ثابتی از خویشاوندان همخون از شاخه زن به وجود آمد که اعضای آن نمی توانستند با یکدیگر ازدواج نمایند.

مرگان دانشمند امریکایی سپس می نویسد: تحریم زناشویی اقوام همخون بوسیله ژنس توسعه یافت، و به این طریق مزاجت گروهی به تدریج غیرممکن می شد و بالاخره خانواده "سندیاسمیک" - که خانواده‌ای است که در آن مفهوم محارم به روشنی تجلی می کند، در این زناشویی اولاً پدیده محارم چندبعدی است یعنی فقط به والدین، فرزندان، خواهران و برادران اختصاص ندارد. ثانیاً تداوم پیوند زناشویی به چشم می خورد ثالثاً تک همسری تجلی دارد - جای آنها را گرفت. در این مرحله یک مرد با یک زن زندگی می کند ولی تعدد زوجات و رابطه داشتن با زنان دیگر یکی از حقوق مردان است در حالی که در مدتی که زن و مرد زندگی مشترکی دارند زن باید کاملاً نسبت به مرد وفادار باشد و زنای او با کمال قساوت تنبیه می شود.

به عقیده مرگان در نتیجه ازدواج اعضای ژنسهایی که با یکدیگر همخون نیستند، چه از لحاظ صوری و چه از لحاظ معنوی، یک نژاد نیرومندتر به وجود آمد و جمجمه‌ها و مغزهای جدید از جهت استعداد و نیروی تفکر و تعقل به مراتب از پدران خود قویتر بودند.

طبق نظر دانشمندان، خانواده سندیاسمیک در سرحد دوره توحش و دوره بربریت ظهور می کند، همانطور که ازدواج گروهی مشخص کننده دوره توحش، و مونوگامی مشخص کننده دوره

1. ژنس در روم قدیم به خانواده تیره قبیله دسته می گفتند.

تمدن است، خانواده سندیاسمیک مشخص کننده دوره بربریت می باشد.¹

3-2-2- خانواده در نزد آریاها

آریایی ها برای خانواده اهمیت زیادی قائل بودند. مشیرالدوله بیان می کند: خانواده بر اقتدار پدر یا بزرگتر خانواده تشکیل شده بود. زن اگرچه اختیاراتی نسبت به شوهر نداشت با وجود این بانوی خانه محسوب می شد و چنین به نظر می آمد که مقام زنان نزد آریایی های ایرانی بهتر از مقام آنها در نزد مردمان دیگر بوده ، اولاد تابع محض پدر بودند . رئیس خانواده در عهد بسیار قدیم در آن واحد قاضی و مجری آداب مذهبی نیز بود.²

از بررسی آثاری که از هزاره هشتم تا آغاز هزاره ششم در زاگرس بدست آمده این واقعیت به چشم می خورد.

این آثار مقارن با نخستین مرحله پیدایش روستاهای کشاورزی در تاریخ است، چند هزار سال پس از آن جوامع طبقاتی در این روستاها شکل گرفت. نظام اجتماعی در این مرحله با روابط اشتراکی کهن منطبق بود. ساکنان این روستاها همه خویشاوند بودند، ، خانواده ها در منزل های جدائی که به گونه ای منظم در مجموعه روستا بنا شده بود، زندگی می کردند، این منزل های یک اتاقه (که به طور متوسط 5 الی 6 نفر در هر یک زندگی می کردند) دارای اجاق، حیاط و انبار بودند. در نتیجه ی بررسی های که از منزل ها، ابزار، اثاث و حتی گورهای آن زمان به عمل آمده چنین برمی آید که از لحاظ زندگی و دارائی میان خانواده های گوناگون فرقی وجود نداشته است. پندارهای ایدئولوژیک و باورهای مذهبی مردمی که در دوره اقتصاد کشاورزی، دامداری، اقتصاد شکار و جمع آوری گروهی زندگی می کردند متناسب با شرایط زیست نیاکانشان بود³

1. مرتضی راوندی ، تاریخ اجتماعی ایران، وفات مؤلف: 1378 ش، موضوع: تاریخ عمومی، زبان: فارسی، تعداد جلد: 12، انتشارات

نگاه، تهران، سال 1382، چاپ: دوم، ج 1، ص: 31

2. حسن پیرنیا، تاریخ ایران باستان، وفات مؤلف: 1314 ش، موضوع ایران باستان، زبان فارسی، تعداد جلد 4، ناشر: دنیای کتاب، تهران،

سال چاپ: ش 1375 ، چاپ اول ج 1 ص 161.

3. ا. آ. گرانوسکی و دیگران ، تاریخ ایران از زمان باستان تا امروز، ترجمه: کیخسرو کشاورزی، وفات مؤلف: قرن 20 م، موضوع: تاریخ

عمومی، فارسی، انتشارات پویش، تهران، سال چاپ: ش 1359، چاپ: اول ، ص: 32

4-2-2- خانواده در زرتشت

خانواده در زرتشت از زن و مرد و فرزندان تشکیل می شده است. اساس تمدن آریایی بر پایه‌ی خانواده بود. در دین زرتشت آموزش‌های مختلفی برای وظایف پدر و مادر و فرزندان داده شده است و به همه افراد توصیه شده است که رفتار نیک و کردار نیک و پندار نیک را به کار بندند. پدر و مادر را موظف کرده از اموال خانواده محافظت کنند و در امور شخصی مصرف نکنند. در آیین زرتشت مرد زن دار بر مرد بی همسر ترجیح دارد¹

در منابع زرتشتی آمده است: ای دادار جهان استومند! ای آشون²! کجاست دومین جایی که زمین در آن جا بیشتر از همه جا شاد کام شود؟ چنین جایی، آن جاست که اشون خانه ای بر پای دارد با موبدی در آن؛ با گله ای گاو، کدبانویی، فرزندان و رمه‌هایی خوب در آن. خانه ای که در آن، گله‌ی گاو به خوبی پرورده شود؛ اشونی افزونی گیرد؛ خوراک ستورن فراوان باشد؛ سگ خوب پرورش یابد؛ کدبانو کامیاب شود؛ فرزندان ببالند؛ آتش فروزان بماند و هر یک از نیایش‌های نیک زندگی به خوبی برخوردار شود.³

5-2-2- خانواده در اسلام

خانواده که از زن و مرد و فرزندان تشکیل می شود کوچک‌ترین نهاد اجتماعی است که هم-زیستی، گذشت و خصلت‌های نیک در آن به تمرین گذاشته می شود انسان زمانی از خانواده وارد جامعه می شود در واقع این خصلت‌های درست نمایان می شود و نشان‌دهنده‌ی تربیت و منش اوست. از همین روست که اسلام دستورات مهمی را برای پرورش ساختن یک خانواده خوب بیان می کند.

خانواده یک واحد اجتماعی است که هدف از آن در نگاه قرآن، تأمین سلامت روانی برای

1. ونیداد، برگرداننده شادروان ابراهیم پور داوود، تهیه و نشر الکترونیک علیرضا کیانی و احسان م. فرگرد چهارم بند 47 منتشر شده

در تارنمای WWW.TARIKHFA.COM.

2. آشون از آشا می آید به معنای راستی و حقیقت می آید. مرتضی مطهری ص 194

3. ابراهیم پور داوود، فرگرد سوم بند ص 27.

سه دسته است؛ زن و شوهر، پدر و مادر و فرزندان. همچنین هدف ایجاد آمادگی برای برخورد و رویارویی با پدیده‌های اجتماعی است. در قرآن کریم می‌خوانیم:

«وَالَّذِينَ يَقُولُونَ رَبَّنَا هَبْ لَنَا مِنْ أَزْوَاجِنَا وَذُرِّيَّاتِنَا قُرَّةَ أَعْيُنٍ وَاجْعَلْنَا لِلْمُتَّقِينَ إِمَامًا»^۱

«و کسانی که می‌گویند: پروردگارا! از همسران و فرزندانمان مایه روشنی چشم ما قرار ده، و ما را برای پرهیزگاران پیشوا گردان!»

این آیه بر اهمیت خانواده و پیش آهنگی آن در تشکیل جامعه نمونه انسانی اشاره دارد.

از نگاه قرآن، خانواده، مدرسه محبت و دوستی است؛

«وَمِنْ آيَاتِهِ أَنْ خَلَقَ لَكُمْ مِنْ أَنْفُسِكُمْ أَزْوَاجًا لِتَسْكُنُوا إِلَيْهَا وَجَعَلَ بَيْنَكُمْ مَوَدَّةً وَرَحْمَةً إِنَّ فِي ذَلِكَ لَآيَاتٍ لِقَوْمٍ يَتَفَكَّرُونَ»^۲

«و از نشانه‌های او اینکه همسرانی از جنس خودتان برای شما آفرید تا در کنار آنان آرامش یابید، و در میانتان مودت و رحمت قرار داد؛ در این نشانه‌هایی است برای گروهی که تفکر می‌کنند!»

چنانچه مشاهده شد خانواده در تمام جوامع و ادیان دارای مفهوم خاص، قواعد خاص و در نتیجه جایگاه خاصی در جامعه بوده است. به عبارت دیگر، دلیل تشکیل خانواده، صرفاً بحث غریزی و نیازهای مادی و... نمی باشد. اگرچه یکی از دلایل مهم آن همین امر باشد. لکن دارای قاعده و قانون، بایدها و نبایدها و محدودیت‌های ویژه می‌باشد، که تمام اعضای خانواده باید از فوائد و آثار آن قواعد بهره‌مند شوند. لکن زمانی که به قواعد، بایدها و نبایدهای تشکیل خانواده در اسلام نگریسته می‌شود، به دست می‌آید که تنها دینی که از تمام جهات و من حیث المجموع مطابق با فطرت بشری است و به تمام خصوصیات بشر و خواسته‌های به حق وی به اضافه لحاظ کردن مصلحت تامه جامعه نظر دارد، دین اسلام است.

بدینسان مقدمات ورود و گرایش ایرانیان باستان به دین اسلام فراهم می‌شود.

1. الفرقان (25) 74.

2. الروم (30) 21.